

POSUDEK OPONENTA PÍSEMNÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce: Autorská dramaturgie v Národním divadle
Autor/ka práce: MgA. Marta Ljubková
Studijní program: Alternativní a loutková tvorba a její teorie
Typ studijního programu: doktorský

Vymezení cíle a jeho naplnění:

Autorka v abstraktu práce sama uvádí, že „cílem tohoto textu je podat zprávu o sedmiletém období dramaturgické práce v Činohře Národního divadla (2015-2022).“ Zdá se, alespoň s ohledem na název práce, že specifickým cílem a výzkumným problémem bylo zkoumání a ověřování konceptu autorské dramaturgie v kontextu Činohry Národního divadla (ČND), analýza jeho implementace a reflexe během působení autorky a uměleckého šéfa Daniela Špinara/Daniely Špinar (dále pro přehlednost pouze ‚Daniela Špinar‘). Pojem autorská dramaturgie se v koncepci, kterou doktorandka vypracovala s Danielou Špinar neobjevuje, vzniká patrně později a v průběhu naplňování koncepce nabývá na důležitosti jak pro autorku, tak pro Špinar. Autorka také cílí na pojmenování hlavních problémů dramaturgie v prostředí ČND, a nabízí zamyšlení nad vztahem k publiku a roli kulturní instituce. Tyto cíle jsou naplněny prostřednictvím podrobné analýzy konkrétních případových studií a reflexí, které dokumentují a hodnotí sedmiletou praxi (autorské) dramaturgie v ČND. Autorka tak poskytuje hluboký vhled do dramaturgických procesů a strategií, které byly implementovány během jejího působení. Tento vhled však vzniká pohledem autorky, je tedy do jisté míry autoreferenční. Obsahuje odkazy na ty postupy, zdroje a inspirace, které jsou důležité pro autorku, což je ovšem ve zvolené metodologii přirozené.

Aktuálnost tématu (a) a relevance zvolené metodologie (b):

Ad a)

Dramaturgická práce, její poslání a pojetí v podmínkách Činohry Národního divadla je téma neustále znovu aktuální a v podstatě neřešitelné, respektive řešitelné pouze aktivní dramaturgickou prací, která vychází jak z představ a konceptů dramaturgů a uměleckých šéfů, tak z dalších okolností; z nastavení provozních podmínek Národního divadla včetně prostorových dispozic, historicko-společenského kontextu, ‚lore‘ instituce, odborné kritické reflexe a zpětné vazby všeho druhu včetně obtížně definovatelné společenské poptávky. Autorčina hluboká reflexe tohoto tématu ozřejmuje postavení dramaturgie v divadelním organismu ČND, a skrze ně pak přispívá

k obecnému porozumění dramaturgické práce jako společenského poslání. Autorka zkoumá současné tendence a inovace v oblasti dramaturgie v jednom z nejvýznamnějších českých divadel, na příkladu vlastní - již uzavřené - umělecké a manažerské zkušenosti. Zdůrazňuje potřebu modernizace a přizpůsobení divadelní tvorby současným společenským a kulturním výzvám. Používá přitom spojení „současné divadelní trendy“. Tento postup vyvolává otázku, jaké trendy to jsou, zda jsou to trendy odpovídající velkým divadelním domům s tisícovkou míst nebo trendy vhodné pro malá divadla. Otázka trendů je vlastně vůbec sporná. Zdá se, že z trendů se v dnešní rychle se proměňující době obratem stávají tradice, jež jsou podobně svazující a někdy i stejně bezobsažné.

Ad b)

Autorka v úvodu (s. 9 - 10) konstatuje jistou metodologickou dvoudomost práce, která je ovšem v pracích podobného typu běžná: v první části pracuje autorka se zdroji, staví „na analýze archivních dokumentů a sekundárních zdrojů, na práci s literaturou“. Někdy autorka velmi rychle vstupuje do pojmových rámců svých zdrojů, což může ztěžovat porozumění, například v citaci Macurova chápání kulturní reality národního obrození nebo přebíráním narativu Dějin českého divadla III, kdy některé fráze zůstávají poplatné dobové rétorice, například použití fráze „pokrokový lid“ nebo tvrzení, že ND je reprezentativní scénou „české buržoazie“. V této části práce zato výborně funguje využití Macurova pojetí herního principu u fenoménu národního obrození. Z historického přehledu osobností ČND překvapivě vypadává první moderní režisér Jaroslav Kvapil, v poválečné éře Alfred Radok, přestože jeho práce měly pro ČND zásadní stylový význam, ale chápu, že autorka sleduje spíše historii konceptuálního řešení otázky ČND, ne její samotný umělecký a stylový vývoj. Pozitivní je naopak připomenutí Otakara Roubínka. Rozsáhlé citace a parafráze dvou současných textů (Klaič, Reineltová) naplňující dvě podkapitoly, provokativně a kontrapunkticky otevírají problematiku postavení současného ND v kontextu nabídky divadelní sítě (Klaičův „švédský stůl“¹).

V další části vychází autorka z osobní zkušenosti a referuje o tvůrčím procesu. Metodologie, která kombinuje autoetnografický přístup s kvalitativní analýzou, je pro tento typ výzkumu vhodná. Umožňuje hlubokou reflexi a kritickou analýzu na základě podstatné autentické osobní zkušenosti a praktických příkladů. Přesto by bylo užitečné, kdyby byla metodologická východiska druhé části práce podrobněji vysvětlena a zdůvodněna.

Odborný přínos, původnost práce a její případné využití v praxi:

Jedinečný je sám fakt, že doktorandka měla příležitost být součástí v podstatě generačního tvůrčího týmu se společně sdílenými hodnotami a cíli, formulovat jeho programovou koncepci a působit v roli šéfdramaturgyně. Pro úspěšný začátek práce byla důležitá i autorčina předchozí znalost prostředí činohry ND. Pro samotnou svobodu profilace a práce byl také důležitý postoj ředitele Národního divadla, který dal tvůrcům plnou důvěru a volný prostor, a v průběhu času je také odcloňoval od tlaků a intervencí ze strany ministerstva kultury, ke kterým v některých obdobích docházelo.

Pokud někde spatřuji v práci jistý rozpor, pak je to protiklad kánonu a tvůrčí (autorské) dramaturgické práce. Přes to, že si autorka uvědomuje důležitost velkých titulů pro velké divadelní domy a potřebnost jejich moderního zpracování, jakoby se proti „kánonu“ potřebovala vymezovat. Patrně pod vlivem Klaičových myšlenek hovoří o ornamentálnosti související s pouze vnějškovým vizuálním zesoučasněním. V tom jí nelze dát než za pravdu: tkanivo dramatu je založeno na vztazích. Nedává smysl překládat jen vizuální podobu (viz Shakespeare v současných oblecích) ani jen jazyk (adaptace klasických textů do současného jazykového idiomu nejsou samy o sobě zárukou ničeho podstatného); smysl má převést či překacentovat celé vztahové struktury a na ně

¹ Švédský stůl představuje v současné Praze zhruba 120 divadelních souborů, z toho zhruba 60 profesionálních. Každoročně vznikne v Praze cca 200 činoherních premiér. Švédský stůl je tedy více než hojně prostřený, když v Londýně, který je zhruba 10x větší vznikne odhadem 350 premiér ročně.

navázaná témata. Přitom se domnívám, že jak vizuální aktualizace nebo transpozice tak jazyková adaptace jsou možnými a relevantními volbami, pokud jsou vnitřně zdůvodněné. Přemýšlím o tom, nakolik je výhodné přemýšlet o dramatickém kánonu jako „tradiční elitní kultuře“. S tímto souslovím si příliš nevím rady. Jsou to snad tituly zlatého fondu českého dramatu, které jsou takřka bez výjimky ruralistické? Její pastorkyňa, Gazdina roba, Naši furianti, Maryša... Jiráskův Otec, Vojnarka? V čem přesně spočívá jejich elitnost? Že jejich nasazením nutíme diváka hledat témata v námětech, které jsou historicky vzdálené? Je snad elitářské přemýšlet na obrazu Oidipovy tragédie o lidském údělu? Jakobych v pohledu autorky cítil jistou ideovou clonu vůči samotným dílům, které si říkají o otevření a interpretaci.

Naopak autorská dramaturgie, kterou nelze než pokládat za aspekt autorského divadla, může narážet a naráží na limity velké divadelní instituce, a její „lore“ (tradice), jak sama autorka poctivě na mnoha místech dokládá. Náhledy do recenzí některých inscenací vzniklých autorskou cestou (devising) ostatně tuto rozporuplnost dokládají.

Shrnutí:

Odborný přínos: Disertační práce přináší cenné poznatky o aplikaci a efektivitě autorské dramaturgie v institucionálním kontextu ND. Přispívá k teoretické diskuzi o rolích a funkcích dramaturgie v současném divadle.

Původnost práce: Práce je původní a inovativní, přináší nový pohled na dramaturgii skrze osobní zkušenosti autorky a unikátní přístup k analýze dramaturgie jako tvůrčí činnosti v podmínkách velkého divadla.

Využití v praxi: Autorka v práci předkládá přesvědčivý obraz hledající dramaturgie, která sverpě a vynalézavě hledá cestu ke společenské relevanci. Práce zprostředkuje obrovskou míru energie, kterou autorka do hledání tohoto dramaturgického grálu vložila, i útrapy, které tato cesta přinášela. Rozdělením dramaturgické praxe na mikro a makrodramaturgii (podle Marianne Van Kerkhoven) autorka zvláště akcentuje aspekt činnosti, který působí na společnost přímo, nikoli pouze prostřednictvím jednotlivých inscenací.

Výsledky práce mohou být užitečné pro další dramaturgy, umělecké šéfy a teoretiky divadla při plánování a implementaci dramaturgických strategií. Jako východisko ji lze použít i pro výuku fenoménu Národního divadla pro studenty režie/dramaturgie a dalších oborů.

Logická stavba a členění práce:

Práce je logicky strukturovaná, členěná do přehledných kapitol, které systematicky rozebírají jednotlivé aspekty (autorské) dramaturgie v podmínkách ČND. Některé části by mohly být podrobněji rozpracovány, zejména v oblasti metodologie a kvantitativní podpory kvalitativních zjištění.

Formální úprava a náležitosti práce včetně jejího rozsahu:

Formální úprava práce je na vysoké úrovni, odpovídá akademickým standardům. Rozsah práce je přiměřený.

Práce s informačními zdroji:

Autorka pracuje s širokým spektrem informačních zdrojů, včetně teoretických textů, osobních reflexí a empirických dat. Zdroje jsou relevantní a dobře integrovány do analýzy.

Jazyková a terminologická úroveň:

Jazyková úroveň práce je vysoká, terminologie je používána přesně a adekvátně. Autorka píše kultivovaně, text je srozumitelný a čtivý.

Celkové/vlastní shrnutí hodnotitele:

Disertační práce MgA. Marty Ljubkové představuje významný příspěvek k oblasti divadelní dramaturgie. Její přístup k autorské dramaturgii v ND je inovativní a dobře zdokumentovaný. Práce poskytuje cenné poznatky pro teorii i praxi divadelní tvorby. Některé metodologické aspekty by mohly být podrobněji vysvětleny, ale celkově je práce kvalitní a přínosná, je obrazem zápasu o dramaturgii s vysoce nastavenými nároky.

Otázky a náměty k diskuzi při obhajobě:

1. Bylo by možné podrobněji vysvětlit metodologická východiska a kritéria výběru případových studií?
2. Jak jste integrovala kvantitativní data (např. trendy návštěvnosti, demografické analýzy publika, výzkumy spokojenosti publika, dotazníkové formuláře) do vaší kvalitativní analýzy, pokud byla použita?
4. Jak je to vůbec s onou „exkluzivitou“ ČND? Není větší problém s exkluzivitou v malých divadlech?

Doporučení práce k obhajobě:
Datum vypracování posudku:

Doporučuji
13. června 2024

Prof. Mgr. MgA. Jan Hančil

V Praze, 13.6. 2024